

Al clamor de les vuvuzeles

The Cry of the Vuvuzelas

Resum

El Mundial de Futbol de Sud-àfrica ha situat l'Àfrica al mapa mundial i ha mostrat al món el triomf de l'estil de futbol d'Espanya basat en la col·lectivitat, l'esperit d'equip, la humilitat, la cohesió interna i el joc bonic. L'organització africana, seriosa i eficaç, ha sabut mobilitzar i il·lusionar la població del país que ha participat en el mundial des de l'orgull de ser africà, amb l'esperit alegre, festiu i també reivindicatiu de la gent de l'Àfrica. Aquest esdeveniment suposa el llançament de la marca "Sud-àfrica" al món amb un avís clar d'optar a l'organització d'uns primers Jocs Olímpics a Àfrica (potser els de 2020). S'obre una finestra d'esperança al segle XXI per al continent perdut de la mà de l'esport espectacle tan universal, massiu, emocional i mercantil que també es juga a la canxa de la política i de l'economia.

Abstract

The World Cup in South Africa has put Africa on the world map and shown the world the triumph of Spain's style of football based on group effort, team spirit, humility, internal cohesion and beautiful play. The professional and effective South African organizers have been able to mobilize and enthuse local people who have taken part in the World Cup with the pride of being an African in a joyous, festive spirit that has also staked a claim for the people of Africa. This event marks the worldwide launch of the "South Africa" brand and gives clear notice of seeking to host the first Olympic Games in Africa (perhaps in 2020). It opens a window of hope in the 21st century for the lost continent through a universal, massive, emotional and commercial sports spectacle which is also played out in the field of politics and economics.

Si Kant parlava el segle XVIII d'un nou llenguatge universal que permetria comunicar-se a tots els homes del Planeta i que ell va denominar la Raó Universal, referint-se a la Ciència, al segle XX s'ha conformat un nou llenguatge universal que uneix, competeix i entusiasma gran part de la població mundial i que coneixem com a Futbol. Aquest esport d'equip amb 150 anys d'història s'ha consolidat, amb permís dels Jocs Olímpics, com l'espectacle més gran del Món. Des de 1930 i cada quatre anys, excepció feta de la segona guerra mundial i postguerra, s'han anat disputant els Campionats Mundials de Futbol amb un increment constant d'expectació, participació i negoci. Aquest any s'han disputat per primera vegada al continent africà amb un èxit notable: Sud-àfrica 2010.

El Campionat del Món de Sud-àfrica ha situat l'Àfrica al mapa del món i ha mostrat al món un país africà que demana una posició en el concert mundial de les nacions més emergents com a component del BRIC'S: Brasil-Rússia-Índia-Xina-Sud-àfrica. El país sud-africà ha organitzat aquest Campionat del Món amb serietat, eficàcia i entusiasme, aconseguint arrossegar la major part de la seva població dividida políticament i esportivament des dels temps de l'apartheid: els blancs educats i distingits, agrupats entorn del rugbi; els negres, miserables i dominats, congregats entorn del futbol. Davant d'aquesta profunda divisió, el futbol ha estat un factor de cohesió social i interracial a favor de l'organització del gran esdeveniment esportiu del Mundial de Futbol el 2010; com el rugbi va ser un altre gran factor d'integració nacional entre blancs i negres sud-africans arran del Campionat del món de rugbi dut a terme a Sud-àfrica el 1995 i que va guanyar l'equip amfitrió. En ambdós casos ha estat decisiu el padrinatge del gran catalitzador del nou país africà: Nelson Mandela. Aquests dos esdeveniments esportius han contribuït a la reconciliació nacional i a consolidar l'orgull de ser sud-africà en un país que reneix d'un terrible apartheid amb grans reptes per resoldre, però que creu en si

mateix i que aposta per un paper important en el concert de nacions en la segona meitat del segle XXI. Els països del continent negre s'han abocat amb Sud-àfrica a aquest Mundial i esperen que aquesta els estiri a ells i al continent perdut en el seu pròxim lideratge mundial.

I

En un país com Sud-àfrica amb onze llengües oficials i alts índexs d'analfabetisme, el so d'aquestes trompetes de plàstic allargades i amb boca ampla denominades *vuvuzelas* (que en idioma zulu significa "fes soroll") i que en conjunt produeixen a l'estadi de futbol un so característic i ensordidor com si es tractés d'un eixam d'abelles enrabiades, simbolitzen un clamor. Un clamor unànime entorn de la seva selecció de futbol i sobretot al nou país de l'arc de Sant Martí que va sorgir de l'apartheid el 1994 de la mà de Nelson Mandela, amb l'ajut de l'últim president blanc, F. W. de Klerk. El clamor dels africans a la festa del futbol, clamor de celebració i de festa, però també crit de subsistència i de reclam: "*som africans, som aquí a l'Àfrica, no ens oblidin*" i d'orgull patri (a falta de victòria esportiva) per l'èxit de l'organització: "*hem estat capaços, hem pogut fer-ho bé, estem capacitats, volem més*".

Espanya ha estat el país vencedor d'aquesta XIX edició del Campionat del Món de Futbol. El seu futbol ha estat afermat en la col·lectivitat, l'esperit d'equip, la humilitat, la cohesió interna i el joc bonic. El joc d'Espanya ha retratat el Mundial de Sud-àfrica que s'ha basat en la participació massiva de la població, la unitat nacional, el civisme, la bona organització, l'esperit alegre i entusiasta i la festa als estadis i als carrers de les ciutats seus. Ha estat un autèntic enamorament: Espanya de Sud-àfrica per l'extraordinària història viscuda al si d'aquest meravellós país, per l'acollida entusiasta de la seva gent i pel que representa i simbolitza el Mundial de Sud-àfrica en la seva història futbolística; i Sud-àfrica d'Espanya pel seu estil, pel seu excel·lent joc, pel seu bell triomf i per ser el campió indiscutible del seu Mundial.

Sud-àfrica és la primera potència africana i està cridada a liderar la resta de països del continent en això que s'ha denominat Renaixement africà. Tanmateix, Sud-àfrica ha tingut una recent història convulsa i violenta famosa per l'implacable i llarg apartheid, imposat per la minoria blanca a la majoria negra, i que li va suposar la seva marginació del concert de les nacions, de la qual en va poder sortir sense excessius traumes interns. Es va refundar un nou Estat la bandera del qual simbolitza gràfica i cromàticament la síntesi dels diversos grups, ètnies, credos i ideologies que componen el país i es va iniciar un prometedor procés de reconciliació nacional. Allà hi viuen avui 4,5 milions de blancs que tenen el poder econòmic i posseeixen un alt estatus social i acadèmic entre una població total de 49 milions de persones. És una població molt jove en la qual la majoria dels negres viuen en barraques sense serveis mínims; les desigualtats socials i econòmiques subsisteixen, malgrat l'abolició de l'apartheid i la presa del poder polític per part de la majoria negra, per la qual cosa la violència interracial hi continua estant present i els índexs de violència i perillositat social són molt alts. No obstant això, els sud-africans en general estan orgullosos de ser-ho, estan enamorats de si mateixos i creuen que el futur els pertany, per la qual cosa en el seu conjunt aborden el futur amb enorme il·lusió. L'esport i l'organització de grans esdeveniments esportius al seu país estan imprimint impulsos decisius clau en el procés de cohesió, entesa i orgull de ser sud-africans reforçats pel seu lideratge entre la resta de països de l'Àfrica.

La victòria de la seva selecció en el Campionat del Món de Rugby de 1995, disputat a Sud-àfrica en plena ressaca post-apartheid, van fondre la rejuenida societat del país en una festa nacional d'orgull de ser sud-africà i que va fer exclamar el mateix Mandela: "*L'esport és més poderós que qualsevol polític per resoldre les divisions dels homes*". El Campionat del Món de Futbol de 2010 ha suposat un èxit de participació, civisme, unitat nacional, organització i entusiasme africà, amb la *vuvuzela* com a emblema sonor del Mundial i símbol del rugit de la nova potència. El Mundial de Futbol ha situat l'Àfrica al mapa del món; arran del Mundial ha canviat la imatge que tenia la societat global de l'Àfrica i la República de Sud-àfrica s'ha presentat al món amb tots els seus poders i il·lusions

com a nova potència emergent, liderant a tot un continent per al pròxim desafiament: aconseguir la seu dels Jocs Olímpics del 2020, els primers Jocs Olímpics que es disputarien al continent negre.

II

Ningú no dubta que el futbol, constituït com un fenomen social massiu i un senyal d'identitat cultural de la nostra època. Ha deixat de ser només esport per ser un complex entramat de poder, sentiments i negoci que atrapa una part molt significativa de la població mundial de tota condició i ideologia. No es pot entendre el poder del futbol actual i el seu enorme potencial de seguiment, adhesions i sentiments sense entendre la seva transformació en un esdeveniment total. Cap esdeveniment actual, sigui de l'ordre que sigui, convoca a tanta població i amb tanta immediatesa promovent tanta quantitat d'emocions i passions.

El futbol és un esport enormement popular i extraordinàriament mediàtic les regles del qual són senzilles i primitives. La comprensió del joc resulta assumible per a la immensa majoria de la població, la seva pràctica i espectacle ens transporta als nostres orígens agropecuaris, presenta alts nivells d'incertesa esportiva (els seus resultats són poc previsibles), les decisions arbitrals es prenen sense suport de la tecnologia actual i s'autoalimenta per les injustícies i per l'escàndol. Per a la majoria de nosaltres, el futbol és un record de la nostra infantesa que ens acompanya tota la vida, les adhesions en el futbol són infrangibles i per sempre, el futbol s'apodera de nosaltres perquè és injust, anguniós i tediós com la quotidianitat mateixa, però obra el miracle de donar-nos la vida i la mort en funció dels resultats obtinguts.

El futbol ens aporta pràcticament tot el que necessitem, per la qual cosa s'ha convertit en una religió laica universal per la seva enorme difusió, però estrictament tribal pels sectarismes que alimenta. Abans, la intel·lectualitat no estava interessada pel futbol, les dones no anaven als estadis, ja que era una pràctica i espectacle d'homes, i els polítics complien només un paper protocol·lari. Ara interessa a tothom. Les dones admiren els seus particulars mites masculins i escullen equip. Els intel·lectuals i científics socials disserten sobre les interaccions entre la tribu i el seu equip, la metàfora bel·licista del joc incruent, sobre el fet social total que representa el futbol, del negoci econòmic que mou, de la representativitat dels mites futbolístics en íntima associació amb les marques comercials o del simbolisme moral de la victòria de l'equip sobre els rivals polítics.

El món mercantil liderat per la televisió ha convertit al futbol en un sucós negoci de milers de milions de consumidors, els clubs més importants s'han transformat en marques comercials úniques, amb un rendible marxandatge expandit per tot l'orbe, al seu voltant sorgeixen noves professions i nous professionals i una bona part dels jugadors es converteixen en rutilants estrelles futbolístiques després de sotmetre's a la metamorfosi: nen-futbolista-milionari-mediàtic. La classe política s'identifica amb prestesa com a seguidora acèrrima del seu equip, promou trobades massives i festives amb els herois futbolístics corresponents després de l'última proesa esportiva i fa seus els triomfs de l'equip que converteix automàticament (a falta de fruits de la seva gestió) en victòries polítiques. Què té el futbol que ens hipnotitza i sotmet de manera tan sistemàtica? José Luis Borges esgrimia una resposta contundent: *"El futbol és popular perquè l'estupidesa és popular"*; altres, com Eduardo Galeano, comparen el fervor futbolístic amb el fervor religiós i es fan la pregunta-resposta següent: *"En què se sembla el futbol a Déu? En la devoció que li tenen molts creients i en la desconfiança que li tenen molts intel·lectuals"*.

Epileg

El futbol és la religió laica més influent del nostre temps i representa per a milions de joves africans una il·lusió i una extraordinària escala d'ascensió social i econòmica. El Mundial ha suposat una finestra d'esperança per a aquesta multitud de nens i joves que busca desesperadament una oportunitat. Ells i l'Àfrica volen jugar el partit de la globalització, l'esport pot ser una excel·lent via per reivindicar davant del món el seu cor africà. Brasil

(BRIC'S), amb el seu compromís rubricat per la comunitat internacional per a l'organització del pròxim Campionat del Món de Futbol el 2014 i dels primers JJOO de Sud-amèrica el 2016, ja va traçar el camí de Sud-àfrica 2010 i possiblement dels primers JJOO d'Àfrica (Sud-àfrica 2020).

El Mundial de Futbol de Sud-àfrica ha suposat una formidable oportunitat per al continent perdut. Tot Àfrica ha gaudit i vibrat amb aquest Mundial celebrat al seu territori, i ho ha fet seu malgrat el fracàs classificatori de les seves seleccions. El futbol i l'esport espectacle en general es configuren com un microcosmos de la societat actual, per la qual cosa en el Mundial de Sud-àfrica també s'ha jugat la basa política, social, econòmica i territorial en un esdeveniment al qual han assistit més de tres milions d'espectadors directes (omplint al 93 % l'aforament dels estadis) i milers de milions a través de l'omnipresent televisió. Al clamor de les *vuvuzelas* (prohibides recentment per l'UEFA als estadis de futbol europeus), el futbol ha dominat per unes setmanes amb el seu poder, massificació i passió la geopolítica mundial i ha posat l'Àfrica al mapa.

JAVIER OLIVERA BETRÁN

jolivera@gencat.cat